

Tieslietu ministrija

Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1536; tālr.: 67036801, 67036716, 67036721; fakss: 67210823, 67285575;
e-pasts: pasts@tm.gov.lv; www.tm.gov.lv

Rīgā

29.07.2021 Nr. 1-17/3244

Uz 06.05.2021. Nr. 6-8/100

Latvijas Republikas tiesībsargam

Labklājības ministrijai

*Informācijai: Valsts bērnu tiesību
aizsardzības inspekcijai*

Par atbildes sniegšanu

Tieslietu ministrijā 2021. gada 7. maijā saņemta Latvijas Republikas tiesībsarga (turpmāk – tiesībsargs) 2021. gada 6. maija vēstule Nr.6-8/100 ar lūgumu līdz 2021. gada 30. jūlijam informēt tiesībsargu par paveikto pārbaudes lietas Nr. 2021-25-5G rekomendāciju izpildē. Tiesībsargs 2021. gada 5. maija atzinumā Nr. 6-6/21 pārbaudes lietā Nr. 2021-25-5G "Par saskarsmes tiesībām ar bērnu" aicināja Tieslietu ministriju izvērtēt nepieciešamību veikt grozījumus normatīvajos aktos, palielinot tiesas pilnvaras lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, piemēram, uzlikt pusēm pienākumu izmantot noteiktus sociālos pakalpojumus; izvērtēt nepieciešamību lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, noteikt gadījumus, kad tiesas lēmuma izpilde būtu jāparedz līdzīgi kā Civilprocesa likuma 137. panta otrajā daļā noteiktais lēmums par prasības nodrošināšanu.

Analizējot tiesībsarga atzinumā ietvertos argumentus attiecībā uz nepieciešamību veikt grozījumus normatīvajos aktos, palielinot tiesas pilnvaras lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, piemēram, uzlikt pusēm pienākumu izmantot noteiktus sociālos pakalpojumus kopsakarā ar Civilprocesa likumā noteikto, Tieslietu ministrijas ieskatā, nolēmumi aizgādības un saskarsmes lietās, kas satur aizliegumu vecākam veikt noteiktas darbības vai uzliet vecākiem pienākumu veikt konkrētus uzdevumus, ir pieļaujami un atbilstoši Civilprocesa likuma 29.¹ nodaļas noteikumiem. Proti, Civilprocesa likuma 244.¹² panta pirmās daļas 5. punktā noteikts, ka lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, tiesas nolēmumā norāda, ja nepieciešams, citus pušu pienākumus. Ievērojot minēto, Tieslietu ministrija uzskata, ka tiesām atbilstoši Civilprocesa likuma 244.¹² panta pirmās daļas 5. punktā noteiktajam jau pašlaik ir tiesības nolēmumā norādīt konkrētus vecāku pienākumus, tostarp pienākumus saņemt konkrētus sociālos pakalpojumus, lai lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, primāri nodrošinātu bērna tiesību ievērošanu.

Informējam, ka, lai nodrošinātu tiesas nolēmuma izpildi lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, un izslēgtu jebkādas neskaidrības, kā arī novērstu iespējamu negodprātīgu

tiesību izmantošanu, ir būtiski precīzi formulēt nolēmuma rezolutīvo daļu, un tas ne vienmēr tiesai ir vienkārši izpildāms uzdevums. Šādam nolūkam tiesa lēmumā var arī skaidri formulēt aizliegumu vecākam veikt zināmas darbības vai noteikt vecākiem konkrētus pienākumus, tostarp arī pienākumus izmantot konkrētus sociālos pakalpojumus, nolūkā nodrošināt otra vecāka tiesību realizāciju. Katrā gadījumā jāņem vērā, ka būtiska nozīme ir konkrētās lietas apstākļiem, kur ilgstošā laika periodā, tiesai nosakot pagaidu kārtību, to nav bijis iespējams īstenot otra vecāka rīcības dēļ, kā tas secināms no atzinumā ietvertu apstākļu izklāsta, līdz ar to tiesai, nodrošinot bērna labāko interešu ievērošanu, pamatoti bija jārod risinājums, lai šādas situācijas turpināšanos novērstu. Savukārt konkrētu sociālo pakalpojumu uzskaitījuma iekļaušana Civilprocesa likumā, Tieslietu ministrijas ieskatā, varētu nesasniegt iecerēto mērķi, ņemot vērā reģionālas atšķirības sociālo pakalpojumu pieejamībā, kā arī jaunu pakalpojumu veidošanā pašvaldībās.

Ievērojot minēto, Tieslietu ministrijas ieskatā, nav nepieciešams veikt Civilprocesa likuma grozījumus attiecībā uz tiesas pilnvarām lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, nosakot tiesības uzlikt pusēm pienākumu izmantot noteiktus sociālos pakalpojumus.

Tā kā konkrētajā gadījumā tiesībsargs ir identificējis situāciju, kad par nepieciešamību bērnam saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumu lēmumu pieņēma tiesa, nepieciešams izvērtēt arī tiesību normās, kas nosaka palīdzības sniegšanu bērnam, kas cietis no prettiesiskām darbībām, noteikto. Saskaņā ar Sociālās palīdzības un sociālo pakalpojuma likuma 13. panta 1.² daļā noteikto valsts nodrošina vardarbības rezultātā cietušo bērnu sociālo rehabilitāciju. Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumu Nr. 1613 "Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām" 11. punktā noteikts, ka sociālās rehabilitācijas pakalpojuma sniegšanu koordinē pašvaldības sociālais dienests, pamatojoties uz bērna vecāka, aizbildņa, iestādes vadītāja, audžuģimenes vai bāriņtiesas iesniegumu par nepieciešamību bērnam piešķirt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, norādot, no kāda veida vardarbības bērns cietis un kur tā notikusi; psihologa vai sociālā darbinieka atzinumu; izrakstu no stacionārā vai ambulatorā pacienta medicīniskās kartes (veidlapa Nr.027/u) par saņemto ārstēšanu un medicīnisko rehabilitāciju (ja tāda sniegta). Tādējādi spēkā esošais normatīvais regulējums neparedz gadījumus, kad sociālās rehabilitācijas pakalpojumu bērnam piešķir un tā nodrošināšana tiek noteikta ar tiesas lēmumu.

Tomēr jāņem vērā, ka atbilstoši Labklājības ministrijas sniegtajai informācijai bērnu, kuri tiek iesaistīti vecāku strīdā par saskarsmes un aizgādības tiesību realizēšanu, skaits, lai gan ir gandrīz konstants (2017. gadā – 850 bērni, 2018. gadā - 855 bērni, 2019. gadā - 842 bērni),¹ ir ļoti liels. Tāpat Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija ir fiksējusi satraucošu tendenci – ievērojami pieaudzis bāriņtiesu atzinumu skaits lietās, kad vecāki šķiršanās gadījumā nespēj vienoties par bērna saskarsmes un aizgādības tiesībām, un rezultātā bieži vien bērns tiek ierauts ilgstošā tiesvedības procesā.² Tādējādi arī turpmāk nav iespējams izslēgt situācijas, kad, tiesai konstatējot vecāka vardarbīgu rīcību, var būt nepieciešamība tiesas lēmumā noteikt sociālās rehabilitācijas pakalpojumu bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām. Ievērojot minēto, Tieslietu ministrija uzskata, ka jāizvērtē nepieciešamība veikt grozījumus Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumos Nr. 1613 "Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām", lai noteiktu, ka arī tiesas lēmums var būt pamats

¹ Likumprojekta „Grozījumi Bāriņtiesu likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/F6953B0C445BDA5FC22586BC00219BCE?OpenDocument#b>

² Arvien biežāk vecāki šķiroties nespēj vienoties par bērna aizgādību. Pieejams: <https://www.bti.gov.lv/lv/jaunums/arvien-biezak-vecaki-skiroties-nespej-vienoties-par-berna-aizgadibu>

sociālās rehabilitācijas pakalpojuma sniegšanai bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām.

Attiecībā uz tiesībsarga aicinājumu izvērtēt nepieciešamību lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, noteikt gadījumus, kad tiesas lēmuma izpilde būtu jāparedz līdzīgi kā Civilprocesa likuma 137. panta otrajā daļā noteiktais lēmums par prasības nodrošināšanu, sniedzam šādu informāciju.

Civilprocesa likuma 137. panta otrajā daļā noteikts, ka pagaidu aizsardzību var piemērot mantiska vai nemantiska rakstura prasībās, ja ir pamats uzskatīt, ka prasītāja tiesības tiek aizskartas vai līdz nolēmuma spēkā stāšanās brīdim varētu tikt aizskartas, un ja pagaidu aizsardzības piemērošana nepieciešama iespējama būtiska kaitējuma novēršanai. Pagaidu aizsardzību piemēro arī gadījumos, kad līdz nolēmuma spēkā stāšanās brīdim jānosaka strīdīgu attiecību pagaidu noregulējums, ja tas nepieciešams prasītājam iespējama būtiska kaitējuma novēršanai.

Prasības nodrošinājuma un pagaidu aizsardzības jautājumos pieņemto lēmumu izpilde noteikta Civilprocesa likuma 142. pantā. Tā minētā likuma panta sestajā daļā noteikts, ka lēmumu par prasības nodrošināšanu vai pagaidu aizsardzības piemērošanu, nosakot aizliegumu atbildētājam veikt noteiktas darbības vai pienākumu atbildētājam veikt noteiktas darbības, izpilda tiesu izpildītājs un tiesas lēmumu paziņo atbildētājam vai attiecīgajai trešajai personai pret parakstu vai nosūtot ierakstītā pasta sūtījumā.

Tieslietu ministrijas ieskatā, tiesas lēmuma lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, izpilde līdzīgi kā Civilprocesa likuma 137. panta otrajā daļā noteikto lēmumu izpilde nav atbalstāma gadījumos, kad atbildētājs ir piekritis saziņai ar tiesu elektroniski, kas, acīmredzot, ir noticis arī konkrētajā lietā, jo tiesai bija zināms personas e-pasts, uz kuru nosūtīt lēmumu. Lēmuma nosūtīšana uz e-pastu noteikti uzskatāma par ātrāku un efektīvāku paziņošanas veidu, nekā sūtīšana pa pastu ierakstītā sūtījumā. Jāņem vērā, ka nolēmuma sūtīšana pa pastu aizņem vairākas dienas, kā arī personai sūtījuma izņemšana pastā prasa papildu laiku. Savukārt e-pastā lēmumu persona saņem faktiski nekavējoties pēc tā nosūtīšanas un līdz ar to var laicīgi uz to reaģēt.

Arī lēmuma izsniegšana pret parakstu, ko izpilda tiesu izpildītājs, prasa ilgāku laiku, kā arī jāreķinās ar papildu izmaksām. Tāpat jāņem vērā, ka, lai gan saskaņā ar šobrīd spēkā esošo Civilprocesa likuma regulējumu no sprieduma izpildes izdevumu samaksas zvērinātam tiesu izpildītājam ir atbrīvoti piedzinēji Civilprocesa likuma 567. panta otrajā daļā uzskaitītajos gadījumos, šobrīd Civilprocesa likumā nav noteikts, ka kāda personu grupa, iesniedzot zvērinātam tiesu izpildītājam izpildei tiesas lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu un pagaidu aizsardzības piemērošanu, būtu atbrīvojama no minētā lēmuma izpildes izdevumu samaksas, un jautājums par Civilprocesa likuma 567. panta otrajā daļā noteiktā subjektu loka paplašināšanu vienmēr ticis vērtēts ļoti piesardzīgi.³

Turklāt tāda nolēmuma paziņošanas kārtība kā prasības nodrošināšanas jautājumos nozīmētu, ka vecāks, kuram noteikti zināmi pienākumi, pat ja tie noteikti aizlieguma veidā, netiktu informēts par nolēmumu vienlaicīgi ar otru pusi, kas varētu radīt situācijas, kurās šis vecāks, nesaņemot informāciju par nolēmuma esību, varētu veikt darbības, kas pārkāpj tiesas lēmumā noteikto, vienlaikus pārkāpjot bērna tiesības.

Analizējot tiesībsarga 2021. gada 5. maija atzinumā Nr. 6-6/21 pārbaudes lietā Nr. 2021-25-5G "Par saskarsmes tiesībām ar bērnu" ietverto informāciju, Tieslietu ministrija ir secinājusi,

³ Skat. Likumprojekta "Grozījumi Civilprocesa likumā" papildināto anotāciju, 15.-16.lpp. Pieejama: <https://likumi.lv/ta/id/322214-grozijumi-civilprocesa-likuma>

ka nepieciešams paredzēt skaidru un precīzu regulējumu attiecībā uz to, kā tiesa paziņo iesaistītajām personām nolēmumus, kuri stājas spēkā nekavējoties, piemēram, nosakot, ka pagaidu lēmumi lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, paziņojami abām pusēm nekavējoties un vienlaicīgi. Ministrijas ieskatā, būtiska ir tiesas lēmumā noteikto tiesību izmantošanas termiņa savienojamība ar iespēju paziņot lēmumu abām pusēm, tādējādi nodrošinot gan pušu tiesības būt informētām, gan lēmuma izpildes iespējamību noteiktajā dienā un laikā. Tādējādi nekavējoša izpilde nozīmē attiecīgu darbību veikšanu tādā laika intervālā pēc lēmuma pieņemšanas, kas saprātīgi ir nepieciešams, lai tiktu nodrošinātas pušu tiesības iepazīties ar lēmumu.

Ievērojot minēto, Tieslietu ministrija plāno izstrādāt grozījumus Civilprocesa likumā, lai precizētu tiesas nolēmuma, kuram noteikta nekavējoša izpilde, paziņošanu atbildētājam vienlaikus ar lēmuma paziņošanu prasītājam.

Valsts sekretāra vietniece
tiesību politikas jautājumos

L.Medina

Daugule 67046105